

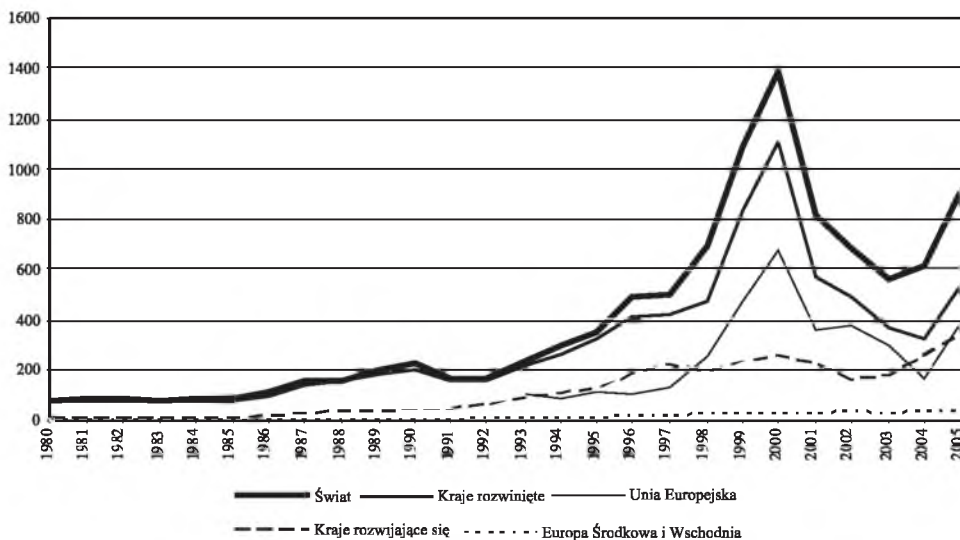
Maciej Popławski

Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu

PRZEPŁYWY BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA ŚWIECIE W LATACH 1980-2006

1. Wstęp

Nasilenie przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w gospodarce światowej zaczęło się w latach 80. i było kontynuowane do końca lat 90. XX wieku. W latach 1985-2000 systematyczny wzrost rocznych przepływów BIZ zwiększył się przeszło dziesięciokrotnie, a ich wartość skumulowana sięgnęła 6 bln dolarów. Pewne załamanie koniunktury nastąpiło dopiero w latach 2001-2002.

Rys. 1. Napływ BIZ w gospodarce światowej w latach 1980-2005
(według grup krajów w mld dolarów)

Źródło: Baza danych UNCTAD, FDI/TNC 2006.

O ile w 1985 r. zainwestowano na świecie nieco poniżej 60 mld dolarów, w 1998 r. zaś napływ BIZ wyniósł prawie 670 mld dolarów, o tyle w 2000 r. sięgnęły one niemal 1,5 bln dolarów. O tendencji spadkowej świadczy też to, iż w 2001 r. globalna ich wartość spadła o połowę, w 2002 r. zaś do 730 mld dolarów. W 2004 r. BIZ na świecie wzrosły po raz pierwszy od czterech lat, o 6%, dochodząc do 612 mld dolarów, a rok później do 916 mld dolarów (rys. 1).

Obserwacja światowych przepływów w badanym okresie pozwala wskazać rosnące znaczenie korporacji transnarodowych w krajach rozwijających się i transformacji, a szczególnie dominującą rolę azjatyckich korporacji transnarodowych.

2. Etapy napływu i lokalizacji BIZ na świecie według wyodrębnionych grup krajów

W przepływie światowych inwestycji zagranicznych II połowy XX wieku wyróżnić można kolejne etapy:

I. 1945-1957 – kraje europejskie zdecydowanie stały się importerami netto kapitału, szczególnie z USA.

II. 1958-1973 – wraz z liberalizacją gospodarki światowej systematycznie zwiększał się eksport kapitału, głównie korporacji transnarodowych (KTN) do krajów wysoko rozwiniętych (szczególnie do EWG). Dominowały amerykańskie KTN, które masowo zakładały filie, omijając wprowadzone przez EWG zewnętrzne bariery celne. W okresie tym zaczęła się także penetracja kapitału japońskiego w Azji Południowo-Wschodniej.

III. 1974-1989 – tendencja ta uległa odwróceniu – zaczęło się reinwestowanie kapitału filii amerykańskich KTN i kapitału europejskiego oraz japońskiego na rynku USA. Wskutek tego w latach 80. amerykańskie inwestycje bezpośrednie za granicą wzrosły już tylko o 43%, natomiast ich napływ do USA zwiększył się przeszło dwukrotnie [Olifirowicz, Wasilik-Dusińska, 2002, s. 14].

IV. 1990-2000 – gwałtowny wzrost globalnego przepływu BIZ, przede wszystkim w wyniku międzynarodowych fuzji i przejęć. Ich udział w wartości BIZ w latach 1996-2000 wynosił 50%. Do czynników zwiększających przepływ BIZ zaliczyć należy zwiększanie liczby filii KTN, w wyniku czego wzrosły obroty handlowe między ich centralami a ich zagranicznymi filiami stanowiącymi około 1/3 całego handlu światowego.

V. 2001-2003 – spadek przepływu BIZ po 2000 r., który dotyczy przede wszystkim krajów rozwiniętych, w tym UE. W krajach rozwijających utrzymywały się one na stałym poziomie, jedynie na największym rynku wschodzącym świata – w Chinach – wciąż rosły [Franklin, 2003, s. 88-90] (rys. 1). Najniższy poziom absorpcji BIZ, pomimo że zaliczane są one do rynków wschodzących, wykazują kraje Europy Środkowej i Wschodniej.

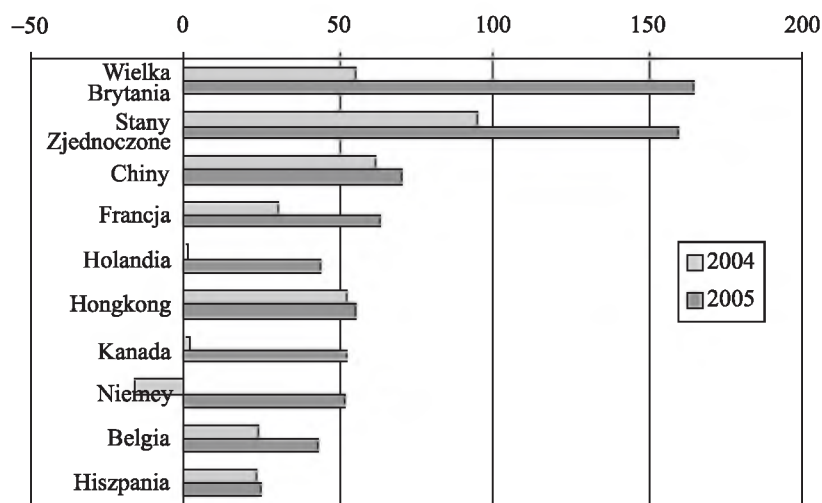
VI. Od 2003 r. zauważa się ponowne ożywienie przepływu BIZ na świecie. Zaobserwować można, iż po znacznym wzroście globalnych przepływów BIZ

w 2004 r. nastąpił dalszy ich wzrost w roku 2005, o 29% (do 916 mld dolarów) – tab. 1.

Tabela 1. Napływ BIZ we wszystkich regionach świata w 2005 r.

	Napływ (w mld dolarów)	Przyrost w stosunku do 2004 r. (w %)
Napływ na świecie	916	+ 29
Kraje rozwinięte	542	+ 37
Kraje rozwijające się	334	+ 22
– Afryka	31	+ 78
– Ameryka Łacińska	104	+ 3,1
– Azja Zachodnia	35	+ 85
– Azja Płd.-Wsch	165	+ 20
Europa Płd.-Wsch. i WNP	40	+ 0,3
UE – „nowa dziesiątka”	34	+ 19
UE – „stara piętnastka”	388	+ 109

Źródło: World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007.

Rys. 2. Dziesięć największych krajów przyjmujących BIZ (w mld dolarów)

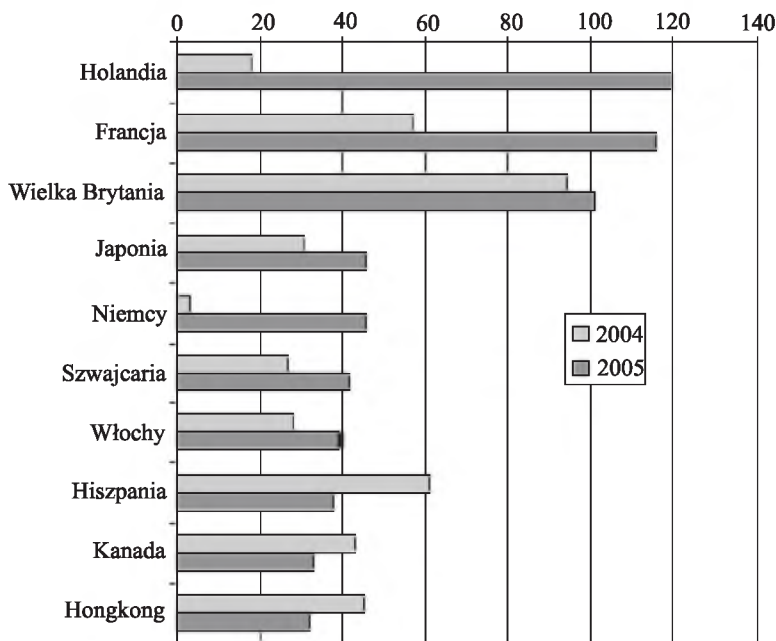
Źródło: World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007.

Wszystkie główne regiony świata odnotowały wzrost, a niektóre rekordowy poziom rocznego napływu kapitału związanego z BIZ – zwłaszcza Afryka i Azja Zachodnia, gdzie napływ wzrósł o ponad 80%, osiągając, odpowiednio, rekordowy poziom 31 i 34 mld dolarów. Najwięcej jednak wchłonęły Wielka Brytania – 165 mld dolarów, Stany Zjednoczone – 160 mld dolarów i Chiny – ponad 70 mld dolarów (rys. 2). Wśród krajów rozwijających się największym magnesem dla BIZ pozostały Azja Południowa, Wschodnia i Południowo-Wschodnia, otrzymując 165 mld dolarów w 2005 r. Napływ BIZ do Ameryki Łacińskiej wzrósł nieznacznie do 104 mld dolarów, a do krajów Europy Południowo-Wschodniej i Wspólnoty Niepodległych Państw do rekordowego dla tej grupy poziomu 40 mld dolarów. Kraje rozwinięte odnotowały napływ 542 mld dolarów, reprezentujący wzrost o 37% w porównaniu z rokiem 2004. Większość tych inwestycji wchłonęła Unia Europejska.

Tabela 2. Międzynarodowe połączenia i przejęcia przedsiębiorstw

PiPP	1999-2001(średnia)	2003	2004	2005
Wartość w mld dolarów	835	297	381	716
Liczba transakcji	6974	4562	5113	6134

Źródło: World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007.

Rys. 3. Dziesięć największych źródeł BIZ (w mld dolarów)

Źródło: World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007.

Za znacznym wzrostem BIZ kryją się międzynarodowe połączenia i przejęcia przedsiębiorstw (PiPP), zwłaszcza w krajach rozwiniętych. Ich wartość podwoiła się w porównaniu z rokiem 2003, osiągając poziom 716 mld dolarów w roku 2005 (tab. 2). Cechą aktualnego boomu PiPP jest udział w nim i znaczne zaangażowanie zbiorowych funduszy inwestycyjnych. W pierwszej połowie 2006 r. wartość międzynarodowych PiPP wzrosła o prawie 40% [World Investment..., 2007].

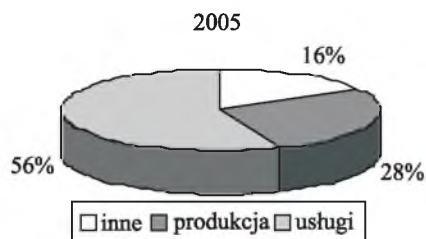
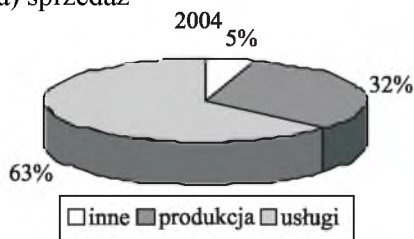
Kolejny znaczny wzrost napływu nastąpił w Afryce w związku z wysokimi cenami surowców i dużym popytem na zasoby naturalne ze strony szybko rozwijających się azjatyckich systemów gospodarczych. Przepływ BIZ wewnątrz regionu Azji Południowej i Południowo-Wschodniej jest również wysoki w związku z wysokim tempem wzrostu i szybko rosnącą siłą nabywczą (zwłaszcza w Indiach i Chinach).

Wśród krajów, które zainwestowały najwięcej, znalazła się Holandia – 119 mld dolarów, Francja – 116 mld dolarów oraz Wielka Brytania – 101 mld dolarów. Co ciekawe, na liście UNCTAD w raporcie WIR 2006 wśród 10 największych źródeł BIZ nie znalazły się Stany Zjednoczone (rys. 3).

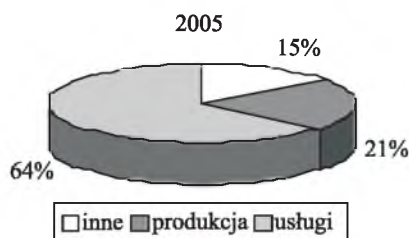
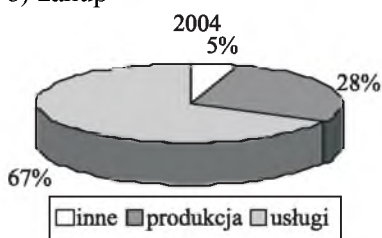
3. Struktura BIZ według sektorów

Zdecydowana większość światowych BIZ przypada na sektor usług, zwłaszcza finansowych, telekomunikacyjnych i związanych z handlem nieruchomościami. Duże znaczenie ma też branża telekomunikacyjna – 14%, i finansowa – 13% (rys. 4).

a) sprzedaż

b) zakup

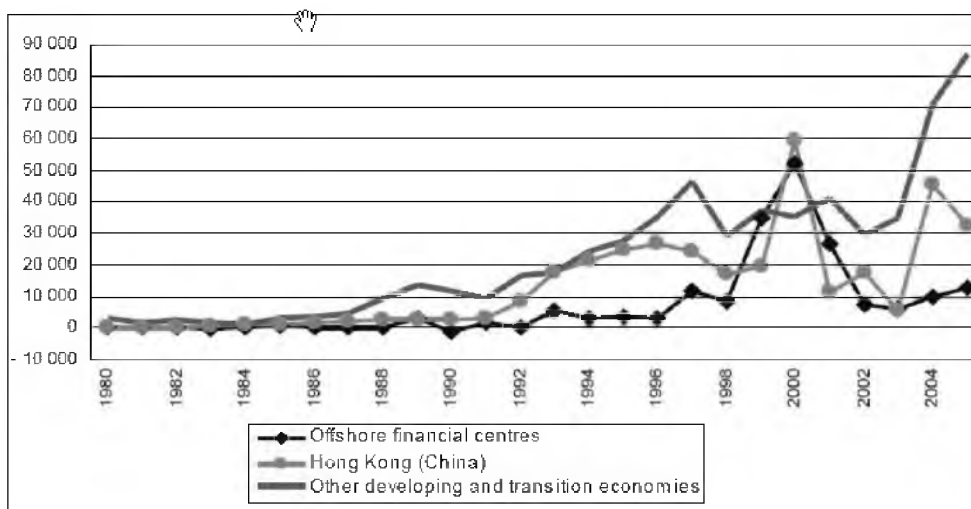
Rys. 4. Struktura BIZ według sektorów (w %)

Źródło: World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007,

Największy wzrost BIZ nastąpił jednak w sektorze surowcowym, zwłaszcza w wydobywaniu ropy naftowej i gazu (14% udział w całości napływu), a także w innych rodzajach przemysłu wydobywczego, co doprowadziło do spadku udziału przemysłu przetwórczego w globalnych przepływach BIZ. BIZ w sektorze surowców są szczególnie ważne w Afryce, np. w Algierii, Egipcie i Nigerii, gdzie ich wzrost sięgnął, odpowiednio, 55, 37 i 80% ogólnego napływu BIZ do tych krajów.

4. Znaczenie korporacji transnarodowych w krajach rozwijających się i transformacji

Pojawienie się w krajach rozwijających się i transformacji, a zwłaszcza szybkie rozprzestrzenianie się KTN z tych krajów jest nowym zjawiskiem w gospodarce światowej, a rola tych korporacji szybko się zwiększa (rys. 5).

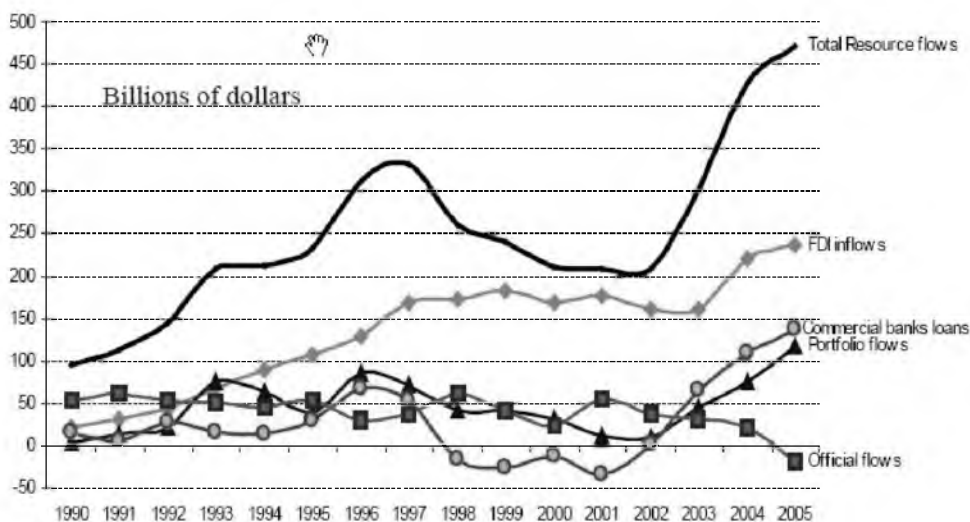
Rys. 5. BIZ płynące z krajów rozwijających się i transformacji w latach 1980-2005 (w mln dolarów)

Źródło: World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007.

Obecnie z krajów „wschodzących” pochodzi 25% światowego ogółu KTN. Do niedawna rola BIZ w rozwoju gospodarczym krajów rozwijających się była traktowana jako zagadnienie stosunków między bogatą Północą i biednym Południem. Głównym terenem ekspansji KTN z krajów rozwijających się są inne kraje rozwijające się, zatem zagadnienia związane z wpływem BIZ na rozwój gospodarczy stają się szybko częścią stosunków Południe-Południe. W ostatnim czasie pojawiło się nowe olbrzymie źródło BIZ na świecie. Kraje rozwinięte intensywnie konkuru-

ją o fabryki budowane przez firmy Samsung, Kia Motors, Daewoo czy LG Electronics, kraje surowcowe zaś przyciągają do współpracy lub współudziału w projektach wydobywczych ropy naftowej państwowe korporacje z Chin. Niektóre kraje najsłabiej rozwinięte zabiegają o napływ BIZ, polegając głównie na KTN z krajów rozwijających się, jednocześnie prawie nie znając KTN z Północy. Choć na razie kraje rozwinięte pozostają głównymi źródłami BIZ, nowe źródła BIZ rosną szybko, o czym świadczą następujące dane:

- W 2005 r. BIZ dokonane przez KTN z krajów rozwijających się i transformacji wyniosły 133 mld dolarów (stanowiąc 17% światowego wypływu) czyli dziesięć razy więcej niż w roku 1990 (kiedy udział ten wyniósł tylko 5%).
- Skumulowany zasób BIZ tych korporacji to 1,4 bln dolarów w 2005 r. (12% zasobu światowego BIZ) w porównaniu do 150 mln dolarów w 1990 r. (8%).
- Podczas gdy w roku 1990 tylko 15 firm z krajów rozwijających się trafiło na listę największych przedsiębiorstw świata, Fortune-500, to w roku 2005 było ich już (razem z firmami z krajów transformacji) 47, a w 2006 aż 57.

Rys. 6. Napływ kapitału zagranicznego do krajów rozwijających się w latach 1990-2005 (w mld dolarów)

Źródło: World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007.

Ekspansja KTN z krajów rozwijających się i transformacji jest związana z procesem globalizacji. W miarę, jak kraje te otwierały się na konkurencję międzynarodową, ich firmy zostały wystawione na konkurencję KTN z innych krajów na ich własnych rynkach oraz za granicą. Inwestowanie za granicą szybko stało się dla niektórych z nich dodatkową opcją strategiczną, mającą na celu sprostanie tej

konkurencji. Najważniejszym motywem ekspansji zagranicznej jest w tym wypadku dostęp do nowych rynków. Redukcja kosztów odgrywa ważną rolę dla KTN z krajów bardziej zaawansowanych, działających i konkurujących w sektorach przemysłu o zasięgu globalnym. Ponadto wiele z KTN inwestuje za granicą, aby uzyskać dostęp do zasobów surowców, dla innych z kolei motywem inwestowania jest zdobycie dostępu do technologii i ekspertyzy, które nie są dostępne w ich krajach pochodzenia. Największe przyspieszenie nastąpiło w latach 90., kiedy odpływ BIZ z tych krajów sięgnął 133 mld dolarów w 2005 r. (co stanowiło 17% światowego odpływu BIZ). Jednocześnie zasób BIZ sięgnął 1,4 bln dolarów, co stanowiło 13% światowego zasobu – dla porównania w 1990 r. było to jedynie 150 mld dolarów (8% światowego zasobu BIZ). Udział korporacji z tych krajów w globalnych KTN wzrósł z 4% w 1997 r. do 13% w roku 2005.

4.1. Dominacja azjatyckich korporacji transnarodowych

Większość KTN z krajów rozwijających się to firmy azjatyckie – $\frac{3}{4}$ spośród 100 największych KTN z tej grupy krajów. Szczególna aktywność KTN z tych krajów i krajów transformacji widoczna jest w przemysłach wydobywczych (ropa, gaz i rudy metali) i przetwarzających surowce (głównie stal i inne metale oraz przemysł cementowy). Drugim ich celem są usługi finansowe i usługi związane z infrastrukturą. Z nielicznymi wyjątkami tego typu KTN działają głównie we własnych regionach (90% z nich), jednakże jest też grupa KTN z tych krajów w przemyśle o charakterze globalnym: samochodowym, odzieżowo-tekstylnym i w usługach informatycznych. Co najmniej $\frac{3}{4}$ BIZ z krajów rozwijających się i transformacji jest lokowanych w grupach krajów azjatyckich. Jest też pewna liczba projektów międzyregionalnych między Azją i Afryką i między Azją i Ameryką Łacińską.

4.2. Wpływ BIZ na rozwój gospodarczy

W teorii ekonomii wymienia się wiele skutków wpływu BIZ na gospodarkę kraju wywożącego i goszczącego¹. Z punktu widzenia kraju pochodzenia lub sie-

¹ Wśród skutków wpływu BIZ na gospodarkę kraju wywożącego najczęściej wymienia się: pogorszenie bilansu płatniczego w krótkim okresie w związku z koniecznością transferu za granicę niezbędnych środków finansowych; polepszenie bilansu płatniczego w dłuższym okresie, gdyż filie lub przedsiębiorstwa powstałe dzięki inwestycjom zagranicznym, przynosząc zysk, transferują jego część do kraju pochodzenia; utratę miejsc pracy, jeżeli wywożony kapitał mógłby być zastosowany w kraju; wpływ na wielkość zatrudnienia w sposób pośredni przez wpływ na wielkość eksportu, gdyż część wyposażenia powstającego zakładu pochodzi z kraju pochodzenia kapitału; w dłuższym okresie wywóz kapitału może odbić się niekorzystnie na wielkości zatrudnienia, gdy przedsiębiorstwo zagraniczne rozpocznie produkcję towarów wypierających z rynku światowego dobra tradycyjnie eksportowane przez kraj pochodzenia kapitału; w dłuższym okresie możliwy jest również korzystny wpływ na poziom zatrudnienia, gdy produkcja uruchomiona za granicą dzięki BIZ pobudza eksport i produkcję towarów w kraju pochodzenia kapitału. Wśród skutków wpływu BIZ na gospodarkę kraju goszczącego zaś wyodrębnić można wyposażenie gospodarki w kapitał; poprawę bilansu płatniczego;

dzioby KTN BIZ mogą wzmocnić konkurencyjność firm danego kraju, a także przez powiązania z innymi firmami rodzimymi i tzw. *spillovers* mogą powodować restrukturyzację i wzmocniać konkurencyjność branż, z których pochodzą inwestycje, a nawet całej gospodarki [Dunning, 1979]. BIZ niosą też ryzyko dla systemów gospodarczych je generujących. Rodzą się niepokoje związane ze zmniejszonymi inwestycjami w kraju, „opróżnianiem” części gospodarki (*hollowing-out*), a także utratą miejsc pracy. Z perspektywy krajów przyjmujących inwestycje te oznaczają rozszerzenie potencjalnych źródeł kapitału, technologii i umiejętności menedżerskich [Misala, 2003, s. 214-224]. W wielu krajach najsłabiej rozwiniętych BIZ Południe-Południe stanowi ponad połowę ogółu ich napływu. BIZ z krajów Południa niosą ze sobą potencjalnie większe dodatkowe korzyści w porównaniu z BIZ z krajów Północy. Na przykład technologia i sposób prowadzenia biznesu KTN z krajów rozwijających się są bliższe tym z krajów Południa, stwarzając większe szanse na powiązania z firmami krajowymi i *spillovers* w dziedzinie technologii. KTN z krajów rozwijających się polegają częściej na nowych inwestycjach (tzw. *greenfield investment*) niż na PiPP, zwiększając tym samym potencjał produkcyjny krajów przyjmujących i tworząc częściej nowe miejsca pracy. Zaobserwowano, że KTN z krajów rozwijających się i transformacji częściej występują w branżach pracochłonnych i używają bardziej pracochłonnych technologii. Tak jak wszystkie BIZ BIZ z krajów rozwijających się mogą też rodzić niepokoje. Na przykład w małych, słabo rozwiniętych krajach mogą, podobnie jak KTN z krajów Północy, zdominować całe branże gospodarki ze wszystkimi negatywnymi skutkami monopolu.

Pojawienie się KTN z krajów rozwijających się spowodowało, że wiele krajów rozwiniętych i rozwijających się sformułowało strategię przyciągania inwestycji przez te korporacje. Np. 90% afrykańskich agencji promocji inwestycji „namierza” BIZ z innych krajów rozwijających się. Agencje z krajów rozwiniętych również zachęcają KTN z Południa do inwestowania w ich krajach.

Mimo rosnącego na ogół zainteresowania BIZ z krajów rozwijających się i transformacji czasami pojawiają się obawy dotyczące motywów inwestowania. Zwłaszcza próby przejęć międzynarodowych przez państwowe KTN (lub KTN o bliskich związkach ze swoim rządem) wywołały w kilku krajach obawy związane z bezpieczeństwem. W innych przypadkach obawy dotyczyły redukcji zatrudnienia, jako że koszty pracy są niższe w krajach siedziby KTN z Południa. Zwłaszcza w przypadku PiPP istnieje silna obawa, że korporacja z kraju rozwijającego się przeniesie część nabytej działalności do kraju swojej siedziby lub do swojego regionu. KTN z krajów rozwiniętych i rozwijających się powinny być traktowane

transfer technologii (skutki zarówno pozytywne, jak i negatywne); likwidację krajowego przemysłu produkującego podobne dobra; źródło zwiększenia podaży środków kapitałowych niezbędnych do rozwoju regionów mniej zaawansowanych gospodarczo; normalizację sytuacji rynkowej; polityczne następstwa zdominowania gospodarki narodowej przez obcych właścicieli.

jednakowo. Z drugiej strony KTN z krajów rozwijających się i transformacji muszą liczyć się z potencjalną wrażliwością ekonomiczną i polityczną na ich inwestycje.

Literatura

- Dunning J.H. (red.), *Economic Analysis of the Multinational Enterprise*, Macmillan, London 1974.
- Dunning J.H., *Explaining the International Direct Investment Position of Countries. In Support of the Eclectic Theory of International Production*, „Welwirtschaftliches Archiv” 1979 vol. 117 no. 1.
- Franklin D., *Globalizacja kontratakuje*, „The Economist, Polityka”, wyd. specjalne 1/2002, grudzień 2002-marzec 2003, s. 88-90.
- Misala J., *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, Wyd. SGH, Warszawa 2003, s. 214-224.
- Olifirowicz M., Wasilik-Dusińska A. (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na świecie i w Polsce: tendencje, determinanty i wpływ na gospodarkę*, UNCTAD, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2002, s. 14.
- World Investment Report 2006, *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD 2007.

THE INFLOW OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN THE WORLD BETWEEN 1980 AND 2006

Summary

In the article there was shown the process of the foreign direct investments inflow in the world between 1980 and 2006. There were selected stages of the inflow and location of FDI in the world regarding the particular groups of countries and structure of FDI according to the sectors. There was pointed an increasing meaning of multinational corporations in the developing and transition economies, in particular the domination of Asian multinationals. At the end there was shown the influence of FDI in the developing and transition economies development according to theory.